

Salona I. Catalogue de la sculpture architecturale paléochrétienne de Salone. Recherches archéologiques franco-croates à Salone. Collection de l'École française de Rome 194. École française de Rome - Musée archéologique de Split. Rome-Split 1994. Uredniki: N. Duval, E. Marin in C. Metzger. Besedila so napisali: P. Chevalier, N. Duval, M.-P. Flèche Mourgues, E. Marin in C. Metzger. 335 str., 100 tabel z risbami in fotografijami. ISBN 2-7283-0313-4.

Kamniti arhitektonski okras cerkva in grobov predstavlja gotovo enega najzanimivejših elementov med bogatimi sledovi zgodnjega krščanstva v Saloni. Pri številnih izkopavanjih se je nabrala množica gradiva. E. Dyggve je med obema vojnoma objavil katalog arhitekturnega okrasa iz cerkva v Kapljuču in Marusincu, nato pa je delo za dolgo časa zastalo. V sredini osemdesetih let sta se Arheološki muzej v Splitu in Center A. Merlin iz Pariza lotila pomembnega projekta, katerega cilj je bil predstaviti arhitekturni okras v celoti. Naloga je bila zelo težavna med drugim tudi zato, ker za velik del gradiva ni bilo več mogoče ugotoviti natančnih najdišnih podatkov.

Uvod v knjigo predstavlja sintetični prispevek E. Marina o zgodnjekrščanski topografiji Salone. Poglavje vsebuje aktualno stanje raziskav in pregledno bibliografijo.

Jedro knjige tvori odličen katalog arhitekturnega okrasa iz 5. in 6. st. iz mesta Salone in iz bližnje okolice. Ker najdiščne okoliščine pri mnogih primerkih niso več jasne, so predmeti v katalogu razvrščeni po oblikah: okras oken in vrat, ciboriji, noge, mize in podobne plošče, amboni, oltarne pregrade. Posamezne tipe spremljajo uvodni komentarji specialistov. Pri kataloškem opisu je vedno določena vrsta kamna, marmor ali apnenec, ter, kadar se je dalo ugotoviti, še kamnolom. Mere in opis spremlja tudi kakovostna risba, pri posebnih kosih pa tudi fotografija. Za vsak predmet je zbrana popolna bibliografija. Pri pomembnejših primerkih je na koncu dodan komentar z analogijami in elementi za datacijo.

Prvotno je bilo v Saloni tudi sorazmerno veliko arhitekturnega okrasa iz uvoženih marmorjev. Pojavljajo se kapiteli iz Tasosa, najpomembnejši pa so izdelki iz prokoneškega marmorja, datirani v 6. st.: oltarna pregrada iz Manastirin in plošče, ki nosijo monogram škofa Honorija.

Večina arhitekturnega okrasa je bila narejena iz apnenca, ki so ga lomili na otoku Braču. To so predvsem travorni nad vrati, dvojni in trojni okenski stebri, stebri in plošče oltarnih pregrad (polne ali s predrtim okrasom), stebri ciborijev in oltarjev. Iz zbranega gradiva je jasno vidna lokalna serijska proizvodnja iz kakovostnega kamna.

Pomemben del kataloga in komentarjev se ukvarja z mizami različnih tipov in uporabe (oltarne mize, profane mize, mize z grobov). Napis na mizah, posvečenih škofom in mučencem, so bili izredno pomembni za rekonstrukcijo čaščenja v Saloni. Kamnite mize, ki so jih uporabljali tudi na grobovih, pričajo o preživetju običaja pitne daritve in pogrebne obeda še v zgodnjekrščanskem obdobju. Na salonitanskem področju je grobove včasih pokrivala okrogla, v sredini poglobljena plošča, za katero je bil morda v rabi epigrafsko izpričan izraz *piscina*. E. Marin v dodatku knjige na podlagi najnovjše najdbe iz 3. st., domneva uporabo izraza *piscina* za sam grob.

Katalog zaključuje poglavje o razširjenosti salonitanskega arhitekturnega okrasa, ki je zastavljeno kot seznam primerjalnega gradiva za najdbe iz Salone, z bogato bibliografijo. Vidi se močna razširjenost v celi provinci Dalmaciji, ki se ujema tudi z razprostranjenostjo braškega kamna.

Mednarodno sodelovanje francoskih in hrvaških znanstvenikov je tako obrodilo odličen sad. Kakovosten katalog zgodnjekrščanskega arhitektonskega okrasa daje trdno os-

novo za vse nadaljne raziskave. Študije, ki so nastale ob pripravi kataloga, so izredno pomembne za razumevanje krščanstva v Saloni in na širšem prostoru. Prav tako je knjiga važen prispevek za gospodarsko zgodovino, saj so dobro prikazani kakovost, razširjenost in vrsta dalmatinskih kamnoseških izdelkov, po drugi strani pa se vidi tudi uvoz iz velikih bizantinskih kamnoseških središč.

Jana HORVAT

Maryline Parca: The Franchetti Collection in Rome - Inscriptions and sculptural fragments. Opuscula epigraphica 6. Edizioni Quasar, Roma 1995, 132 str., 18 tabel s fotografijami.

V šestem zvezku serije *Opuscula epigraphica*, ki jo izdaja Univerza La Sapienza v Rimu (izdajatelj S. Panciera) pri založbi Quasar (ta razmeroma nova založba se je posebej specializirala na tiskanje strokovne literature s področja antike in zgodovine in umetnostne zgodovine), je objavljenih 49 napisov in 13 fragmentov kipov in arhitekture "Epigrafske zbirke Franchetti". Zbirka se imenuje po Anni Franchetti, ki je leta 1977 podarila svojo vilo (*villa Massenzia*) na cesti Appia Pignatelli ameriškemu univerzitetnemu kolegiju *Bryn Mawr College*; ta je vilo do leta 1983 uporabljal za poglobljanje študija rimske dobe in za svoje poletne programe. Tedaj je Franchettijeva svojo zbirko kamnitih spomenikov podarila italijanski državi in odtlej je večina spomenikov shranjenih v depojih Narodnega muzeja v termah (*Museo Nazionale delle Terme*). Zbirko, ki je bila nekoč mnogo večja, je osnoval Benedetto Grandi, lastnik posesti v prejšnjem stoletju.

Knjiga je razdeljena na tri kataloge, ki jim sledijo kratek dodatek, indeksi in tabele s fotografijami, pred katalogi pa je seznam kratic in literature. V 1. delu avtorica obravnava napise iz Rima, ki jih je razdelila na senatorske, na napise, ki pripadajo članom viteškega stanu in višjim državnim uradnikom, dalje na napise nižjih uradnikov in obrtnikov, sledijo grški napis (edini v zbirki) in drugi nagrobni ter kot zadnja nagrobnik iz zgodnjekrščanskega obdobja in ponarejen rimski napis. V 2. delu objavlja napise iz okolice Rima, zgolj nagrobnike, od katerih sta dva vojaška, v 3. delu pa napise neznane proveniencie, predvsem nagrobnike in fragmente ter spomenike, ki veljajo za izgubljene. V dodatku so obdelani fragmenti rimske skulpture in arhitekture.

Spomeniki so predstavljeni po najmodernejših kriterijih, kakršne upoštevajo zvezki serije *Supplementa Italica* ter novi zvezki korpusa rimskih napisov *Corpus inscriptionum Latinarum*. Vsak spomenik je natančno opisan in fotografiran, večina je objavljenih, citati so navedeni kronološko. Sledijo tekstnokritični komentar, ki se nanaša na tehnične in jezikovne posebnosti v besedilu napisa, stvarni komentar in datacija, ki je v vseh primerih posebej utemeljena. Stvarni komentar je zelo vsestranski in se dotika najrazličnejših vidikov besedila; avtorica komentira imena, ki se na napisih pojavljajo, imenske formule, sorodstvene povezave navedenih oseb, prozopografske podatke, če so osebe znane, analizira njihove funkcije, če so navedene, stopnje kariere počaščenega ali umrlega ter vrsto drugih podatkov z napisov, kot so npr. geografska imena, nagrobne formule in simbolika na spomenikih.

Za nas posebej zanimiv je počastitveni napis za kurulskega edila (katerega ime ni ohranjeno; "kurulski" pomeni uradnika višjega čina s pravico do določenih zunanjih znakov oblasti), ki so mu ga dala postaviti noriška mesta. Edil je bil morda sorodstveno povezan z enim od guvernerjev province Norik. Koliko mest je bilo na napisu omenjenih, ni povsem gotovo, verjetno pa vsa, in kot kaže, tudi *Lauria-*